

УДК 338.48 (477)

Габа М.І.,

здобувач кафедри міжнародної економіки,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто теоретичні основи категорії туризм, його розвиток та значення для економічної, екологічної і соціальної сфер. Також зазначено підтримку і регулювання державою туристичної сфери, ефективність надання послуг і задоволення потреб споживачів туристичного ринку.

Ключові слова: туризм, сутність туризму, державне регулювання, туризм з соціальної сторони, туризм з економічної сторони.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Габа М.И.

В статье рассмотрены теоретические основы категории туризм, его развитие и значение для экономической, экологической и социальной сфер. Также отмечена поддержку и регулирование государством туристической сферы, эффективность предоставления услуг и удовлетворения потребностей потребителей туристического рынка

Ключевые слова: туризм, сущность туризма, государственное регулирование, туризм с социальной стороны, туризм с экономической стороны.

SOCIO-ECONOMIC IMPORTANCE OF TOURISM IN UKRAINE

Haba M.

The article deals with the theoretical foundations of category tourism development and its implications for economic, ecologic and social spheres. Also mentioned the support and regulation of state tourism, efficiency service and customer satisfaction tourism market.

Keywords: tourism, nature tourism, government regulation, social sciences from the side walk from the economic side.

Постановка проблеми. В сучасних умовах туризм як унікальне явище доступний широким верствам населення, він є засобом оздоровлення, забезпечення душевного комфорту людей, їх екологічної безпеки. Соціальний і економічний розвиток туризму, збільшення його популярності є

актуальним, оскільки сприятиме зростанню державного бюджету та зайнятості населення, підтримання високого рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку туризму та його роль в національній економіці розглянуто в працях вчених туризмознавства, економіки, географії. Серед них: М.П. Мальська, В.В.Худо [2], Х.Й. Роглев [3], Т.Г. Сокол [5], В.А. Смолій, В.К. Федорченко [4] та інші вчені. Соціальний і економічний розвиток туризму, в тому числі екологічного, збільшення його популярності є актуальним, оскільки сприятиме зростанню державного бюджету та зайнятості населення, підтримання високого рівня життя населення, підвищенню рівня освіти, впровадженню нових засобів поширення інформації, створенню передумови для поліпшення платіжного балансу країни, розвитку територій та інших галузей економіки України.

Метою статті є дослідити розвиток туризму з соціальної та економічної сторони та запропонувати ефективні шляхи його розвитку, які доцільно застосовувати для ефективного надання послуг і задоволення потреб споживачів туристичного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм - галузь національної економіки має соціально-економічне значення і пов'язана з наданням туристичних послуг, задоволенням потреб споживачів туристичного ринку та є однією з галузей національної економіки.

В економічній літературі існують різні підходи і трактування категорії туризм.

На думку деяких авторів, туризм - це економічний комплекс, розвиток якого пояснюється більшою мірою світовими господарськими зв'язками, процесами і відносинами; найважливіший каталізатор економічного зростання, оскільки виступає каналом перерозподілу ВВП між країнами і не супроводжується вивезенням товарів, обмежуючись лише невидимим імпортом; туризм – діяльність, що має важливе значення в житті народів у

силу безпосереднього впливу на соціальну, культурну, освітню й економічні галузі життя держав і їхні міжнародні відносини. Туризм, як вид діяльності – рух або переміщення, перебування поза постійним місцем проживання й аспект тимчасовості перебування в об'єкті зацікавленості (поїздки) [4, с. 315; с.325].

Туризм виступає у вигляді послуг, які не можуть накопичуватися і транспортуватися, створює нові робочі, виступає як ефективний засіб охорони природи і культурної спадщини, оскільки саме ці елементи становлять основу його ресурсної бази; сполучний практично з усіма галузями господарства і видами діяльності людини, бо саме їх диференціація і дискретність створюють ту різницю потенціалів рекреаційного середовища, яка викликає потребу людей до зміни місць і пізнання світу в подорожах. Туризм, як економічне явище, охоплює попит, пропозицію та туристичний продукт, на який спрямовано зацікавленість туриста.

Деякі автори [2, с. 23] визначають, що туризм – це єдина галузь, яка приносить задоволення від отриманих благ. Слово «туризм» асоціюється у населення з приємним місцем, де вдалося побувати в минулому і яке хочеться відвідати у майбутньому; туризм – це вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними, пізнавальними, спортивними і культурно-розважальними цілями.

Туризм – це діяльність, безпосередньо пов'язана з відпочинком, дозвіллям, спортом та спілкуванням з природним та культурним середовищем, що є незамінним фактором розвитку та самовдосконалення особистості, взаєморозуміння між людьми і народами [3, с. 43].

Як галузь господарства туризм пов'язаний з обслуговування людей, що перебувають тимчасово поза місцем постійного проживання. Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой

природної та історико-культурної спадщини краю, збереженню екологічної рівноваги.

Деякі автори визначають сутність туризму як це особливий вид рекреації, один із видів активного відпочинку, який відображає характерну тенденцію сучасності, коли перевага віддається динамічному відпочинку, в процесі якого відновлення працездатності поєднується з пізнавальною діяльністю.

Визначено, що туризм характеризується як: 1) як процес і результат пересування людей різними туристичними маршрутами; 2) визначення двох основних базових елементів туризму: подорож до місця відпочинку і перебування там; 3) подорож означає виїзд із країни (регіону) постійного проживання туриста; 4) переміщення туристів до різних туристичних центрів вимагає часу, а це означає, що вони повернуться в місце постійного проживання через кілька днів, тижнів чи місяців; 5) екскурсія – це подорож без постійного проживання в туристичному центрі, що не має метою отримання додаткового доходу [4, с. 316].

Найбільш повне і чітке поняття туризм визначено у Законі України «Про туризм» у якому туризм – це тимчасовий виїзд осіб з постійного місця проживання з пізнавальною, оздоровчою, професійно-діловою, спортивною та іншою метою на термін від 24 годин до одного року поспіль, без зайняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування [1].

При проведенні аналізу ми розглянули туризм з соціальної та економічної сторони. З соціальної сторони – це галузь, метою якої є не отримання прибутку, а задоволення постійних людських потреб і потягу до пізнання навколишнього світу, а також для відновлення працездатності, фізичних і моральних сил. Розвиток туризму набуває вагомій ролі у зниженні рівня соціальної напруги та вирішенні проблем в державі, в тому числі створення нових робочих місць, підтримання високого рівня життя населення. З економічної сторони – це галузь, яка полягає в організації

процесу виробництва та реалізації товарів і послуг туристичного призначення з метою отримання прибутку і соціального ефекту. Здійснення видів економічної діяльності в галузі туризму сприяє формуванню ефективності національної економіки, розвитку її структури, збільшенню обсягів податкових надходжень, зростання обсягів валового внутрішнього продукту, зниження рівня безробіття і забезпечення зайнятості населення, зниження розмірів соціальних аспектів.

Сучасні умови господарювання вимагають пошуку існуючих резервів підвищення ефективності діяльності окремих галузей національного господарства, регіонів і держави в цілому. В даному аспекті особливої уваги заслуговує сфера туризму, що є однією з найбільш перспективних, динамічних і прибуткових галузей світового господарства, в повній мірі акумулює наявний природно-рекреаційний потенціал, професійне використання якого створює можливості для отримання значних доходів.

Велике значення в даному напрямку має активна політика держави щодо підтримки та розбудови туристичної сфери, розвитку туристичної інфраструктури, створення умов для підвищення привабливості регіонів для іноземних і внутрішніх туристів, підвищення якості туристичних послуг, забезпечення їх комплексності.

Як всі галузі економіки туризм має державне регулювання. Державне регулювання — це сукупність інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до підприємств і громадян [7]. Воно включає закони, формальні і неформальні розпорядження і допоміжні правила, що встановлюються державою, а також недержавними організаціями або організаціями саморегулювання, яким держава делегувала регуляторні повноваження; — це набір здійснюваних державними структурами заходів, направленими на контроль за поведінкою індивідів або груп, які потрапляють під контроль цих структур. Воно включає закони і допоміжні інструменти, що створюються державою, а також правила, що встановлюються

державними і недержавними агентствами в рамках делегованих повноважень.

Законодавча основа державного регулювання туристичної діяльності в Україні складається з Закону України "Про туризм", прийнятих відповідно до нього державних законів і нормативно-правових актів України. Закон України «Про туризм» визначає загальні правові, організаційні та соціально – економічні засади реалізації державної політики України у галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України [1].

Даний закон розкриває сутність та зміст державної політики регулювання в галузі туризму, безпеки туризму, організації туристичної діяльності, професійної підготовки фахівців та наукове забезпечення туризму, контроль за діяльністю в галузі туризму, відповідальність за порушення законодавства України про туризм, міжнародне співробітництво в галузі туризму.

Діяльність в сфері туризму регламентується нормативно – законодавчою базою держави. З врахуванням того, що інфраструктура туризму пов'язана з іншими галузями господарства, регламентуючими документами є:

- Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
- Цивільний Кодекс України від 20.11.2012 N 5495-VI (5495-17);
- Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 року № 85/96-ВР;
- Закон України «Про курорти» від 19.01.2006 року № 3370 - IV;
- Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 15.03. 2011 року №3140-VI;

- Закон України «Про захист прав споживачів» від 22.09.2011 року №3795-VI;

- Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг від 16.03.2004 року № 19;

- Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993 року № 46-93;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011 – 2022 роках» від 29 червня 2011 року №707.

Надання послуг туризму і рекреації в умовах ринку повинне супроводжуватися захистом прав та інтересів споживачів, забезпеченням їхньої безпеки. Правову основу для цього створює Закон України "Про захист прав споживачів", що визначає права споживача на безпеку послуг, на одержання необхідної інформації, гарантії і відповідальності постачальника (виконавця) послуг.

Розвиток туризму є важливим у вирішенні та зниженні рівня соціальної напруги в державі, в тому числі створення нових робочих місць, підтримання високого рівня життя населення. Туризм сприяє підвищенню рівня освіти, вдосконаленню системи медичного обслуговування населення, впровадженню нових засобів поширення інформації, створюються передумови для поліпшення платіжного балансу країни, розвитку територій та інших галузей економіки України. Туристична діяльність безпосередньо впливає на соціальне, культурне й економічне життя держави [5, с. 68].

Розвиток туризму характеризується зростанням туристичних потоків до найрозвиненіших районів туризму, підвищується інтерес до нових і ще мало освоєних територій, незважаючи на високі транспортні витрати і дещо обмежені можливості туристичного сервісу [2, с. 23]. До найбільш привабливих і пріоритетних районів туризму в Україні відносять екологічно чисті регіони: Карпатський, Кримський, Придністровський та Подільський.

Туризм є сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, виконуючи ряд специфічних функцій економічного, соціально-культурного, політичного, рекреаційного, виховного та екологічного характеру.

Висновки. Внесок туризму в економічний добробут залежить від якості та різноманітності туристичних ресурсів країни, рівня розвитку туристичної інфраструктури, наявності горизонтальних і вертикальних економічних зв'язків, ефективності приватно – публічного партнерства, підтримки туристичної галузі на всіх щаблях державної влади.

1. «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» [Текст] : Закон України про внесення змін до ЗУ «Про туризм» від 18.11. 2003 року № 1282-IV
2. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика [Текст] : Навч. посіб. /М.П. Мальська, В.В.Худо; – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.
3. Модель розвитку галузей економіки України [Текст] : Моногр. / за ред.. С.О. Гуткевич. – К.: НУТУ «КП», 2011. – 472 с. ISBN 978-966-622-430-2
4. Роглев Х. Й. Сільський туризм – перспективний напрямок розвитку туристської індустрії України [Текст] / Х.Й. Роглев // науково-практичний журнал «Туризм : теорія та практика. – 2005. - №1 – С. 43-48
5. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму [Текст] / В.А. Смолій, В.К.Федорченко, В.І.Цибух; – К.: Видавничий дім «Слово», 2006. – 372 с.
6. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності [Текст] : Підручник : / Т.Г. Сокол; - К.: Грамота, 2004. – 327 с. . ISBN 966-349-005-5
7. Сільський зелений туризм : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>
8. Лабораторія Геоінформації та туризму : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lgtinfo.com.ua/index.php>.